

ПЕРЕДМОВА

Наталія КУЗНЕЦОВА

віцепрезидент Національної академії правових наук України,
д.ю.н., професор, дійсний член (академік)
Національної академії правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України,
науковий координатор робочої групи щодо рекодифікації
(оновлення) цивільного законодавства України

Нині активно триває робота над оновленням цивільного законодавства України, яка була розпочата ще в 2019 році. З огляду на те, що приватне право активно розвивається, тож і правове регулювання має бути відповідним. Цивільний кодекс України продемонстрував за двадцять років свого існування здатність регулювати як усталені відносини цивільного обороту, так і ті, які є відносно новими і виникають на тлі розвитку нових технологій, поширення дії приватного права на сфери суспільного життя, які традиційно не входили в предмет цивільно-правового регулювання. Цьому сприяє можливість заповнення «правових лакун» шляхом застосування механізму аналогії закону та аналогії права, використання загальних принципів цивільного права. Водночас такі приклади актуалізують необхідність нормативного врегулювання цих відносин. Отже, настав час для рекодифікації.

Науковцями була проведена діагностика чинного цивільного законодавства та поточних змін, які вносилися в Цивільний кодекс України, врахований євроінтеграційний вектор розвитку України та її приватного права, а також досвід практичного застосування норм Цивільного кодексу України на підставі аналізу судової практики.

У Європі навіть ті країни, які останніми приєдналися до Європейського Союзу (Чехія, Польща, Словачія, Словенія), вже оновили своє цивільне законодавство. Європейські держави «класичного цивільного права» – Франція та Німеччина – також внесли істотні зміни у свої Цивільні кодекси.

Процес гармонізації європейського приватного права триває впродовж

30 років. До нього долучені найкращі наукові сили. Представники різних течій і шкіл приватного права напрацювали надзвичайно важливі рекомендаційні акти у сфері приватного права. Зокрема, були ухвалені Принципи європейського контрактного права, які розроблялися комісією, очолюваною професором Оле Ландо. Пізніше були розроблені Принципи європейського деліктного права. Серед знакових актів також слід назвати Віденську конвенцію про міжнародну купівлю-продаж від 1980 року (це найпотужніша універсальна міжнародна конвенція, яка має надзвичайно високий рівень участі країн), а також принципи УНІДРУА, які переглядаються кожні 10 років. Віншують цей список модельні принципи європейського приватного права – Draft of a Common Frame of Reference (DCFR). Це документ, який є «енциклопедією» для законодавців, що регулює приватноправові відносини.

І хоча ці акти формально мають рекомендаційний характер, вони є надзвичайно авторитетними, оскільки формують загальні підходи до регулювання цивільних відносин. Тому під час підготовки Конвенції оновлення Цивільного кодексу України чинне законодавство України було «профільтроване» з огляду на рекомендації, що містяться в цих актах. І, виходячи з аналізу загальних засад, було визначено, що потрібно на загальному рівні змінити в кожній книзі ЦК України.

Звичайно, залишилися і дискусійні питання. Відмова від права господарського відання і права оперативного управління передбачає необхідність застосування інших механізмів з управління

об'єктами державної власності. Дотепер немає єдиного бачення щодо вирішення цього питання. Розглядаються як можливі варіанти: трасти, трастові фонди чи такі класичні механізми, відомі ще римському праву, як узуфрукт. Також пропонується значно розширити та поглибити конструкцію довірчого управління майном.

Важливою проблемою є регламентація об'єктів цивільних прав. За двадцять років у цивільному обороті відбулися істотні зміни. Динамічно йде процес діджиталізації – з'явилися так звані «віртуальні активи». Прийнятий відповідний закон, водночас він має «вписатися» у загальний контекст матерії цивільного права. Ця проблема створила неабиякі ускладнення для цивільного обороту. Не менш проблематичною є регламентація так званих «біоматеріалів» – це органи людини, які використовуються для трансплантації, матеріали для штучного запліднення та інше.

Наслідком визнання їх об'єктами цивільного права буде застосування всіх цивільно-правових конструкцій регулювання та захисту до цих об'єктів. Це може створити у судовій практиці необхідність вирішувати нові та доволі специфічні спори.

Чимало дискусій виникає і з приводу інституту договору. На рівні ідеї обговорюється структурне перенесення частини матеріалу Книги п'ятої в Книгу першу. Договори стали унікальною правовою конструкцією, місце якої саме у загальній частині кодексу. Договір «вийшов» за межі цивільного права і зараз використовується вже і в публічному праві. За таких умов видається, що поняття договору, його види, інші загальні питання мають

бути прописані саме у загальній частині Цивільного кодексу України.

Але найголовніше, однозначним для всіх стало розуміння, що для модернізації чинного Цивільного кодексу України «питанням № 1» є скасування Господарського кодексу України. Перед тим як вносити таку пропозицію, науковці провели постатейний аналіз Господарського кодексу України, який дав підставу для загального висновку, що ГК України практично не містить регуляторних механізмів і конструкцій.

Нині прийняття законопроекту № 6013 дає можливість не допустити хаосу і руйнації реальних правовідносин у державному секторі економіки і створює передумови для переходу до зрозумілих методів функціонування державної власності.

Тому постає завдання – визначити та проаналізувати ті статті ГК України, які мають зберегтися у правовому полі. Наприклад, норми щодо порядку нарахування господарсько-правових санкцій, оскільки Цивільний кодекс України і Господарський кодекс України передбачають різні підходи. Позиції мають бути зведені до єдиного знаменника, при цьому необхідно уникнути «правового вакууму» і належним чином вирішити це питання в ЦК України. Але таких норм буде небагато.

У представленій рубриці пропонується авторське обґрунтування необхідності оновлення окремих частин Книги першої Цивільного кодексу України.

Сподіваємося, що викладені пропозиції стануть предметом для організації та проведення широких дискусій, у ході яких будуть обговорені та реалізовані цікаві ідеї, спрямовані на подальший розвиток цивільного законодавства «за європейським сценарієм».